

OPPSUMMERING AV RAPPORTEN:

Helse, velvære og livsvilkår hos unge LGBTI-personer i Norden

En forskningsoversikt og kartlegging av tiltak

Innhold

Innledning	3
Forskningsoversikt	4
Helse	4
Normer og livsvilkår	5
Faktorer som skaper forskjeller i LGBTI-gruppen	6
Behov og tiltak	6
Tiltak i Norden	7
Om denne publikasjon	8

Denne publikasjonen finnes også som en webtilgjengelig online-versjon:
<https://pub.norden.org/temanord2021-532>.

Innledning

Selv om livsvilkårene til LGBTI-personer¹ i Norden har endret seg de siste sytti årene, viser større folkehelseundersøkelser at disse gruppene har dårligere psykisk og fysisk helse enn befolkningen for øvrig. Det påvirker også livet til LGBTI-personer av yngre generasjoner å ha en seksualitet eller kjønnsidentitet som faller utenfor heteronormativiteten. Det kommer blant annet av at LGBTI-personer er utsatt for stress i hverdagen, såkalt minoritetsstress. Det dreier seg om risiko for eller faktisk trakassering, utsatthet og vold. Det handler også om å møte fordommer og diskriminering i hverdagen og av og til å måtte skjule sin identitet, og om internalisert homo- og transfobi, som i sin tur fører til helseproblemer.

Nordisk ministerråd har derfor initiert et prosjekt for å belyse unge LGBTI-personers velvære. Hensikten med prosjektet er å spre kunnskap og erfaringer i regionen for å bidra til bedre levekår for unge LGBTI-personer i Norden. Prosjektet er gjennomført av Nordisk ministerråds samarbeidsorgan Nordisk informasjon for kunnskap om kjønn (NIKK), og det har resultert i rapporten «[Helse, velvære og livsvilkår hos unge LGBTI-personer i Norden](#)». Rapporten består av to deler:

- En forskningsoversikt som beskriver status for forskning på unge LGBTI-personers velvære i de nordiske landene, og
- En kartlegging som presenterer et utvalg med tiltak for å forbedre unge LGBTI-personers velvære i Norden.

1. LGBTI er en forkortelse for «Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Intersex». Forkortelsen brukes i nordiske og i mange internasjonale sammenhenger.

Forskningsoversikt

Forskningsoversikten er basert på systematisk litteratursøking med fokus på empiriske studier på unge LGBTI-personer i de nordiske landene, publisert mellom 2015 og 2020. Forskningsoversikten er basert på til sammen 38 publikasjoner, bestående av kvantitative så vel som kvalitative studier. I forskningsoversikten er de tematisert under to overgripende temaer: *helse* og *normer og livsvilkår*, med en rekke undertemaer.

Helse

De studiene som fokuserer på psykisk helse og erfaringer med blant annet depresjon, angst og stress, viser at en seksualitet eller kjønnsidentitet som faller utenfor normen, ser ut til å ha en stor påvirkning på psykisk helse. Særlig transpersoner rapporterer om høyere nivåer av psykisk uhelse. Det er også betydelig vanligere med selvskadingsatferd så vel som selvmordstanker og selvmordsforsøk blant unge LGBTI-personer. Igjen skiller seg transpersoner ut, men det gjør også personer som har hatt sex med noen av samme kjønn, men ikke identifiserer seg som homofile eller biseksuelle.

LGBTI-gruppen, og særlig transpersoner, rapporterer også om fysiske helseproblemer. Det kan handle om smerter av forskjellig slag, stress, søvnproblemer, kroniske fysiske tilstander og egenvurdert fysisk helse. Flere studier tyder også på at bruk av alkohol og rusmidler er større i LGBTI-gruppen. Normene innenfor idretten kan påvirke hvilke unge som føler seg velkommen der. Unge kan for eksempel la være å oppsøke treningssentre av frykt for transfobi.

En tidlig seksuell debut betraktes som en vanlig risikofaktor for seksuell og reproduktiv helse. Studier viser at en tidlig seksuell debut er vanligere blant biseksuelle og personer som rapporterer at de er usikre på sin seksualitet, enn blant unge heterofile. Unge homofile og biseksuelle rapporterer om et høyere nivå av seksuell risikotaking sammenlignet med heterofile.

Normer og livsvilkår

Studiene viser at mange unge LGBTI-personer ikke kan være så åpne om sin seksualitet eller kjønnsidentitet som de ønsker. Seksuell trakassering og utsatthet for vold ser ut til å være særlig vanlig blant unge LGBTI-personer. Særlig transpersoner stikker seg ut når det gjelder å ha blitt utsatt for krenkende behandling eller trakassering. Volden blir sjelden politianmeldt.

Studiene som fokuserer på skole, viser at det er flere i LGBTI-gruppen enn i andre elevgrupper som har problemer i skolemiljøet. Gruppen beskriver miljøet som heteronormativt, noe som for eksempel kan føre til økt fravær, skoletrøtthet og utrygghet på skolen. Når det gjelder mobbing, viser flere studier at unge LGBTI-personer har større risiko for å bli mobbet. Et par studier tyder på at små skoler og bygdeskoler kan gjøre LGBTI-elever mer utsatt. I skolemiljøet kan helsesøster være viktig og potensielt tilby støttende samtaler, men i denne yrkesrollen er det viktig å ha god kompetanse i LGBTI-spørsmål.

Arbeidslivsrettede studier viser at unge LGBTI-personer i større utstrekning har erfaring med langtidsledighet enn andre unge. Når det gjelder velvære, er det en betydelig større andel ikke-heterofile enn heterofile som er misfornøyd med sin arbeids- eller skolesituasjon, og som oppgir at de har blitt utsatt for mobbing eller blitt frosset ut.

Studiene viser at det er vanligere blant unge som identifiserer seg som transpersoner, å vurdere forholdet til sine foreldre som gjennomsnittlig eller dårlig, enn det er blant andre unge. Det er flere i LGBTI-gruppen som rapporterer om ufrivillig ensomhet eller at de savner praktisk støtte i sitt miljø, særlig blant transpersoner og ikke-binære.

Noen kvalitative studier viser også hvordan forskjellige erfaringer og sammenhenger påvirker livsvilkårene for unge LGBTI-personer. Å vokse opp i en bygd kan for eksempel innebære særlige erfaringer. Steder der mengden sosiale sammenhenger er begrenset, kan skape uro hos foreldrene for hva andre i lokalmiljøet kommer til å si. Geografi er også av betydning, idet ulike geografiske steder kan innebære ulike kulturelle forventninger og tilby nærhet eller distanse til andre LGBTI-personer, steder og sammenhenger. På steder der religion og konservative normer står sterkt, kan også gjøre det vanskeligere å være åpen. En studie viser hvordan samisk opprinnelse løftes frem både som noe positivt og som et problem. En annen studie belyser erfaringene til unge asylsøkende LGBTI-personer, der LGBTI-identiteten kan innebære å bli utsatt for mobbing og trakassering på asylmottak eller i asylboliger.

Av de identitetene som forkortelsen LGBTI omfatter, er det særlig interkjønn-erfaringer som lyser med sitt fravær i forskningen. De kvalitative studiene som er gjennomført, viser at det kan være vanskelig å være åpen om en slik tilstand på grunn av frykt for ikke å bli betraktet som det kjønn personen identifiserer seg med, for å bli oppfattet som rar og avvikende, eller å bare bli til en diagnose. Unge med interkjønnserfaringer opplever også at det er stor mangel på kunnskap om interkjønnstilstander i samfunnet.

Faktorer som skaper forskjeller i LGBTI-gruppen

Unge biseksuelle rapporterer ofte om noe dårligere trivsel enn unge homofile, og særlig transpersoner stikker seg ut i studiene når det gjelder helseproblemer. De rapporterer om både dårligere psykisk og fysisk helse. Flere studier viser forskjeller mellom homofile og biseksuelle jenter og gutter, og det er flere jenter enn gutter i gruppen med psykiske helseproblemer. Blant jentene er det vanlig å ha selvmordstanker eller ha gjennomført et mindre antall selvmordsforsøk. Blant den mindre andelen gutter er det imidlertid flere som gjennomfører mange selvmordsforsøk. Blant gutter er det en tydeligere sammenheng mellom homofili og utsatthet for seksuell trakassering, og de har større risiko for å bli mobbet.

Bifile rapporterer ofte om større utsatthet enn homofile, for eksempel når det gjelder psykiske problemer, selvmordsforsøk og fysiske helseproblemer. Det er også en større andel av biseksuelle sammenlignet med homofile som ikke er åpne om sin seksuelle legning. De oppgir dessuten at de sjelden eller aldri har kontakt med venner eller har noen å snakke med. Av en studie som omfatter personer som oppgir at de har sex med andre av samme kjønn, men som ikke identifiserer seg som homofile eller biseksuelle, fremgår det at de har en høyere grad av psykiske helseproblemer og selvmordsforsøk sammenlignet med både biseksuelle og homofile, noe som er verd å merke seg.

Utover dette spiller også andre faktorer inn og påvirker livsvilkårene til unge LGBTI-personer. I noen befolkningsstudier er det nettopp i disse yngre aldersgruppene som det rapporteres om uhelse. Dette forstås gjennom teorier om aldersspesifikt minoritetsstress, der personer som befinner seg i ungdomskategorien, blir utsatt for flere stressorer i livsløpet, noe som avtar gradvis senere i livet. Sosioøkonomi er en annen faktor som kan påvirke livsvilkårene til unge LGBTI-personer.

Behov og tiltak

En tilbakevendende forklaringsmodell i studiene er at de problemene som unge LGBTI-personer opplever i hverdagen, handler om minoritetsstress. På bakgrunn av dette rettes søkelyset mot kunnskapsfremmende tiltak når anbefalinger løftes frem i studiene.

I flere studier er det enighet om at det trengs samfunnsmessige holdningsendringer, med mer kunnskap om seksuelle minoriteter, transpersoner og interseksualitet. I mange av studiene gis nærmere anbefalinger om forskjellige typer forbedringstiltak. Det trengs mer kunnskap om seksualitet og kjønnsidentitet som faller utenfor normen, i utdanningsinstitusjoner, i skolen, i seksualundervisningen, i familier, i helsevesenet og på asylmottak. Noen studier har fremhevet behovet for å rette særlig oppmerksomhet mot unge som identifiserer seg med mindre normative identiteter (utover hetero-, homo- og bi-kategoriene), som for eksempel queer, ikke-binære eller aseksuelle.

Tiltak i Norden

For å imøtegå unge LGBTI-personers utsatthet gjennomfører flere nordiske land tiltak for å forbedre helse, livsvilkår og velvære i disse gruppene. Tiltakene rettes direkte mot de unge og mot yrkesgruppene som møter dem, for eksempel ansatte i skolen og helsevesenet. Andre tiltak kan dreie seg om å øke kunnskapen om unge LGBTI-personers situasjon og gi nøkkelfmyndigheter i oppdrag å fokusere særlig på disse gruppene.

Kartleggingen av tiltak som NIKK har gjennomført, omfatter tiltak utført på kommunalt, regionalt og nasjonalt nivå og er innhentet fra forskjellige deler av Norden. Det er først og fremst de nasjonale LGBTI-organisasjonene som står bak virksomhet som er rettet direkte mot målgruppen, men det kan også være fritidsledere eller sosialarbeidere lokalt i kommunen eller regionen. Samarbeid mellom organisasjonene og yrkesgruppene er også vanlig. LGBTI-organisasjoner fungerer gjerne som en kunnskapsbank og tilbyr yrkespersoner opplæring og kompetanseutvikling i spørsmål som vedrører unge LGBTI-personers helse og livsvilkår.

Virksomhetene er rettet mot så vel fysiske som psykiske helseproblemer og fokuserer for eksempel på unges utsatthet for mobbing og diskriminering samt familieliv og relasjoner. Tiltakene er stedbundet og/eller bedrives digitalt. Tiltak i form av for eksempel chat eller telefonkontakt kan oppleves som tilgjengelige for flere ettersom de ikke krever at de unge kommer til et bestemt sted. Det kan ha betydning for personer som bor i mindre befolkede deler av Norden. De kan også ha vært særlig viktige under den rådende pandemien, som setter krav til sosial distansering. Samtidig øker den stedbundne virksomheten treffsikkerheten i relasjon til målgruppens behov, med for eksempel trygge rom og sosialt samvær.

Om denne publikasjon

Oppsummering av rapporten:

Helse, velvære og livsvilkår hos unge LGBTI-personer i Norden

En forskningsoversikt og kartlegging av tiltak

Nordisk information for kundskab om køn, NIKK

ISBN 978-92-893-7089-9 (PDF)

ISBN 978-92-893-7090-5 (ONLINE)

<http://dx.doi.org/10.6027/temanord2021-532>

TemaNord 2021:532

ISSN 0908-6692

© Nordic Council of Ministers 2021

Foto: Genessa Panainte/ Unsplash, Ulf Lundin/imagebank.sweden.se, Shingi Rice/ Unsplash

Publisert:

Ansvarserklæring

Denne utgivelsen ble finansiert av Nordisk ministerråd. Innholdet gjenspeiler imidlertid ikke nødvendigvis Nordisk ministerråds synspunkter, meninger, holdninger eller anbefalinger.

Rettigheter og tillatelser

Arbeidet er gjort tilgjengelig under den internasjonale Creative Commons Attribution 4.0-lisensen (CC BY 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Oversettelser: Hvis du oversetter dette arbeidet, vennligst inkluder følgende ansvarserklæring: Denne oversettelsen er ikke produsert av Nordisk ministerråd og må ikke oppfattes som offisiell. Nordisk ministerråd kan ikke holdes ansvarlig for oversettelsen eller noen feil i denne.

Bearbeidelser: Hvis du bearbeider dette arbeidet, vennligst inkluder følgende ansvarserklæring sammen med krediteringen: Dette er en bearbeidelse av et originalt arbeid fra Nordisk ministerråd. Det er utelukkende bearbeideren som er ansvarlig for synspunktene og meningene som uttrykkes i teksten. Synspunktene og meningene i denne bearbeidelsen har ikke blitt godkjent av Nordisk ministerråd.

Tredjepartsinnhold: Nordisk ministerråd eier ikke nødvendigvis hver enkelt del av dette arbeidet. Nordisk ministerråd kan dermed ikke garantere at gjenbruk av tredjepartsinnhold ikke krenker tredjeparts opphavsrett. Hvis du ønsker å gjenbruke

tredjepartsinnhold, bærer du selv risikoen som er forbundet med slike rettighetsbrudd. Du er selv ansvarlig for å avgjøre om det er behov for å skaffe tillatelse for bruk av tredjepartsinnhold, og i så fall for å skaffe tillatelse fra rettighetshaveren. Eksempler på tredjepartsinnhold kan omfatte, men er ikke begrenset til, tabeller, figurer eller bilder.

Fotorettigheter (ytterligere tillatelser kreves for gjenbruk):

Henvendelser om rettigheter og lisenser rettes til:

Nordisk ministerråd/PUB

Nordens Hus
Ved Stranden 18
DK-1061 København
pub@norden.org

Det nordiske samarbeidet

Det nordiske samarbeidet er en av verdens mest omfattende regionale samarbeidsformer. Samarbeidet omfatter Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige samt Færøyene, Grønland og Åland.

Det nordiske samarbeidet er både politisk, økonomisk og kulturelt forankret, og er en viktig med-spiller i det europeiske og internasjonale samarbeidet. Det nordiske fellesskapet arbeider for et sterkt Norden i et sterkt Europa.

Det nordiske samarbeidet ønsker å styrke nordiske og regionale interesser og verdier i en global omverden. Felles verdier landene imellom bidrar til å styrke Nordens posisjon som en av verdens mest innovative og konkurransekraftige regioner.

Nordisk ministerråd

Nordens Hus
Ved Stranden 18
DK-1061 København
www.norden.org

Les flere nordiske publikasjoner: www.norden.org/no/publikasjoner